

82-93

0-93

ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ՀԷՔԵԱԹՆԵՐ

306

Ա.

ՄՈՒԿՆ ԵՒ ԿԱՏՈՒՆ

Բ.

ՕՃԱՌԱՎԱՃԱՌԻ ՈՐԴԻՆ

Գ.

ԹԱԳ. ԳԱՆՁ ԳՏՆՈՂ ԽՈՐԱՍԱՆ-
ՑԻ ԳԻՒՂԱՑՈՒ ՊԱՄՈՒԹԻՒՆ

Դ.

ԹԱԳԱԻՈՐՆ ԵՒ ՋԿՆՈՐՍԸ

Թարգմ. Անգլերէնից

Ե. Վ. ԵՐԿԱՐԱԿԵՅԵԱՆ

Տպարան Ս. Ամենափրկիչ Վանքի
Նոր—Ջուղա

1 9 1 4

1916
ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ՀԵՔԵԱԹՆԵՐ

82-93

Մ-93

ur

ՄՈՒԿՆ ԵՒ ԿԱՏՈՒՆ

1009
6969
x

Թարգմ. Անգլերենից

Ե. Վ. ՆՐԱՆԻՐԱԿԱՆՆԵՐ

1914

Տպարան Ս. Ամենափրկիչ Վանքի

Կոթ — Զուլա

ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ՀԵՔԵԱԹՆ ԵՐ

ՄԻՒԿՆ ԵՒ ԳԱՏՈՒՆ

Եթէ խելօք և ուշիմ ես. եկ և լսիր կատուի և մկան վէպը: Ես այդ ճարտասանօրէն կը կարգամ քեզ համար և եթէ ըմբռնես դրան՝ մեծապէս կը զարմանաս: Ո՛վ ուսեալ և խելօք մարդ, բարեհաճէ պատմել մեզ կատուի և մկան այդ զրոյցը, լաւ կարգա դրան, մի պարզ և ոլորուն ձայնով, այնպէս՝ իբրև թէ տմբիտնից կարգում լինես:

Երկնից նախասահմանութեամբ ժամանակով Պարսկաստանի Քերման քաղաքում ապրում էր վիշապանման մի կատու-մի հեռատես կատու, որ առիւծի նման էր օտառում. մի կատու հրապուրիչ աչքերով և երկայն բեղերով ու սուր առամենիով: Իր մարմինը թմբուկի նման էր և իր գեղեցիկ աղուամազը սամուրի մորթու նման: Ոչ ոք այս կատուի չափ երջանիկ էր, ոչ նորապսակ հարսը, ոչ էլ իր շուրջը բոլորուած ժպտերես հիւրերի վրայ նայող ասպնջականը: Այս կատուն խառնուում էր այնպիսի բաբեկամենիքի մէջ, որոնք ու-

րախ ընկերներ էին կաթսայի, բաժակի և տան սրահի մերուցի և ճաշի սեղանի՝ երբ փրու-
ւում էր։ Մի օր գինու մառանը բաց տեսնելով
վազեց գրանում տեսնելու թէ կարող էր մի
մուկ բռնել՝ նա գողի պէս թափուեց մի ջր-
ւայի յետև։ Այդ րոպէին պատի ծակից դուրս
վազեց մի մուկ, շուտով մագլցեց ջրայի բե-
րանի վրայ ու մտցնելով գլուխը նրա մէջ՝
այնքան ագահօրէն խմեց, որ հարբեց լետոյ
շատ տխմարօրէն գլխից դուրս էր տալիս,
երևակայում էր իրեն իբրև քաջասիրտ և մի
սրտող առիւծ։ «Ո՛ւր է կատու» աղաղակեց
նա, «որ ես նրա գլուխը թռցնեմ»։ Ես նրա
գլուխն այնպէս կթռցնեմ, որպէս թէ պատե-
րազմի դաշտի վրա լինէր։ Իմ դիմաց մի կա-
տու աւելի վատաբախտ էր, քան որիցէ մի
շուն, եթէ իմ ճանապարհին պատահէր։ Քաջ
Ռոստամ-Զալի որդին, ես նրանց ներկայա-
ցուցիչն եմ լաւիտեան։ Կատուն լսեց այս՝
բարկուլթեամբ ատամները կրճտելով։ Մի ակըն-
թարթում ցատկելով բռնեց մկան իր ճան-
կերով, ատամներովն և ասաց, «ո՞վ մկնիկ, հի-
մա իմ գլուխը կը թռցնեմ»։ Մուկը պատաս-
խանեց, «ես քո ծառան եմ, իմ մեղքը թո՛ղ։ Ես
հարբած էի, ես քո գերին եմ, մի գերի որի
ականջը ծակած է և ուսին լուծ է գրած»։

Կատուն պատասխանեց. «Մի քիչ՝ քիչ սուս
ասա։ Այսպիսի ստախոս երբէք եղել է», ես
լսեցի այն բոլորն ինչ դու ասացիր և երդում
եմ, որ դու կեանքովդ պիտի քուես մեղքդ։
Ես քո կեանքը մի շան սատկած զիակից
աւելի քիչ կը գնահատեմ»։ Այսպէս նա
սպանեց և կերաւ մկան։ Բայց լետոյ շատ
տխրելով իր արածի վրայ, վազեց մզկիթը,
ջուր ածեց իր ձեռներին ու քսեց երեսներին,
այնպէս ինքն իրեն օծեց՝ ինչպէս տեսել էր
հաւատացեալներին անելիս աղօթքի որոշ ժա-
մերին։ Յետոյ նա սկսեց արտասանել գեղե-
ցիկ հէյէթը սուրբ գրքից Ալլահին ուղղուած
և կատարել իր խոստովանանքն այս կերպով.
«Ես զղջացել եմ և կրկին չպիտի պատուտեմ
ատամներովս մի որ և է մկան մարմին, ո՞վ
մեծ ողորմած ու բազմաչարճար միակ տէրը,
իմ պարտքն է՝ զղջալ ու ապաշխարել, Քոնը՝
ողորմել՝ քնուելու համար այս պղծող արիւնը։
Ո՛վ արարիչ, ես կը տամ երկու ման
լիզը) հաց ինպատտ խեղճերի։ Թո՛ղ իմ մեղ-
քը, պաղատում եմ քեզ՝ ո՞վ մեծ, ներող, տես
թէ ինչպէս ես վշտից ընկճուած պաղատում եմ
քեզ»։ Նա այս այնքան յաճախ կրկնեց և այն-
պիսի զգացմունքով, որ մտածեց թէ իսկապէս
ինքն անկեղծ էր և վերջապէս վշտից արտաս-

ուեց: Մի մկնիկ սլատահաւոր ամբիոնի յետուն էր եղել և լսելով կատուի ուխտն և որոշումները շտապով տարաւ ուրախ՝ բայ զսուս նալի լուրը միւս մկներին:

Նա շնչասպառ պատմեց թէ ինչպէս կատուն եղել էր մի ճշմարիտ Մասուլման, ինչպէս որ ինքը տեսել էր մզկիթում. լալիս, կոծելիս, հառաչելիս ու վշտից ձեռները կրցելիս ու ստելիս: «Ջարականառ ով Արարիչ աշխարհի, զանց արած իմ մեղքը՝ սրով հետեւս մի մեծ լիմարի նման գայթակղուել եմ»: Մուկը շարունակեց նկատաբերել թէ ինչպէս կատուն ունէր մի վարդարան — համարիչ և որ իր հոգուց ցտպանում էր ճշմարիտ զղջուցողի բարեպաշտութիւններ: Երբ որ մկները լսեցին այս սրտալուրջ լուրերը, նրանք սկսան ուրախութիւն տնել մեծապէս ու գուարճանալ: Նոթն ընտրեալ մկներ լերաքանդիւրը մի գիւղի գլխաւոր՝ ելան և փառք տուին Ալլահին, որ վերջապէս կատուն ճշմարիտ հաւատացեալների շարքի մէջ մտաւ: Անմիջապէս պատրաստուեց մի մեծ խնջուք: Ետընը պարում ու աղաղակում էին, ակհ, ակհ, ակհ, հա, հա, խմեցին կարմիր ու սպիտակ գինին մինչև հարբեցան, երկուս հնչեցրին զանգակներ և երկուսը բամբիւներ, երկուսը թմբուկ-

ներ զարկին և երկուսը երգեցին, մէկը շալկեց լաւ լաւ բաներով լցուած մի մատուցարան, այնպէս որ ամենքն ևս կարող էին ուտել, ումանք ճիւղում էին կիկլակը (ղալեան), մի ուրիշը խեղկատակի դեր էր կատարում, միւսները նուազում էին զանազան եղանակներ, տարբեր երաժշտական գործիքների վրայ: Խընջուքից մի քանի օր յետոյ մկների թագաւորըն ասաց նրանց, ով բարեկամներ, ամեն մէկը ձեռքից թող բերի կատունին արժանի թանկագին ընծաներ»:

Ապա մկները ցրուեցին ընծաներ փրնուելու, նրանք չուտով վերադարձան իւրաքանչիւրը մինչև անգամ ագնուականներին ներկայացնելու արժանի մի բան բերելով: Մէկը բերեց մի շիջ գինի իր ձեռներով, միւսը մի պնակ լիք չամչով, ուրիշներ եկան աղած նրջերով ու ձմեկի սերմերով, պանրի կտորներով, շաքարի-զանդի քասանաբաթներով, պիտակի միջուկով, սպիտակ շաքարի կտներով, արմառի պնակներով, բիւրեղացած շաքարի նկանակներով, յուսապներով, փլուռով, լիմոնի հոյգի շիջերով, Հնդկական շալկերով, գլխարկներով ու վերարկուներով: Նրանք գգուշութեամբ տարան իրենց նուէրները կատունների թագաւորի աստօջ: Երբ հասան նրա արքայա-

կան ներկայութեան՝ նրանք ցոյց տուին իրենց խոնարհ հնազանդութիւնը, քսելով իրենց ճակատները գետնին բարեւելով նրան տափքին, «ո՛վ տէր բոլորի կեանքի ազատարար, մենք բերել ենք քո սպասին արժանի նուէրներ: Պաշտօնում ենք քեզ բարեհաճել ընդունել նրանց»:

Կատուն տեսնելով մկներին, մտածեց ինքրն իրեն, «այս կերպով եմ վարձատրուում բարեպաշտ մուսուլմանութեանս համար, թէպէտ ես շատ համբերեցի քաղցին, այնուամենայնիւ այսօր իմ պէտքը լի ու լի, առատօրէն հոգացուած է, շատ օրեր են անցել, որ ծոմս կոտրած չեմ, դա պարզ է, որ Ալլահն այժմ մեղմացել է: Նրանք՝ որոնք ճշմարտութեամբ են ծառայում Աստծուն, մինչև անգամ զրկանքներին էլ հեշտութեամբ են դիմանում»: Ապա դառնալով մկներին, հրամայեց նրանց, որ մի քանի քալլ ամենքն մօտ գան, անուանելով նրանց սիրելի բարեկամներ: Եւ նրանք գնացին առաջ կամաղախի տերևների նման դողդողալով, նրանք այնքան էին վախենում, որ չէին իմանում թէ ինչ անեն: Երբ նրանք մօտեցան, կատուն մի լանկարծակի ուտումով ցատկեց նրանց վրայ, որպէս մի քաջ մարտիկ պատերազմի դաշտում: Նա հինգ մուկ բռնեց՝

իւրաքանչիւրը մի-մի գիւղի ռէս, երկուսն իր առաջին թաթերով, երկուսը լետին՝ և մէկը բերնով:

Մնացած մկները հազիւ կարողացան փրկել իրենց կեանքը փախչելով: Վերցնելով մէկըն իրենց մեռած եղբայրներից՝ շտապով տարան տխուր լուրը մկներին աղաղակելով, «էլ ինչո՞ւ էք նստել, ո՛վ մկներ, փոշի շաղ տուէք ձեր գլխներին՝ ո՛վ երիտասարդներ, որովհետև անգութ կատուն բռնեց հինգը մեր անմեղ ընկերներից իր ատամներով և ճանկերով ու նրանց սպանեց»: Ապա հինգ օրուայ ժամանակամիջոցում նրանք պատրաստեցին իրենց շարերն որպէս սգաւորներ և փոշի ցանկելով իրենց գլխներին առում էին, «Մենք կը գընանք և մեր թագաւորին կը պատմենք բոլորն ինչ-որ պատահել է մկներին, մենք չ'պէտք է թերանանք նրան պատմել այս աղէտը: Սրտ վրայ նրանք վերկացան և գնացին իրենց ճանրէն՝ խորին վշտով, մէկը զարնելով պատառոտած թմբուկը, մէկն ընդհատ-ընդհատ հընչեցնելով զանգակը, բոլորը շալեր էին ձգել իրենց վզերով, իրենց արտասուքները փոքրիկ վտակների պէս հոսում էին իրենց բեղերն ի վայր: Թագաւորն անմիջապէս իր գահի վրայ բազմեց, մկները խոնարհութիւն ցոյց

տալուց յետոյ, ասացին «ո՛վ դու թագաւոր
աշխարհի, մենք գերիներ ենք և դու մեծա-
ւառ Տէր, մենք հպատակներ ենք և դու Թա-
գաւոր, ահա՛, տես կատուն մեզ հետ ինչպէս
անգթօրէն վարուեց: Ահա տես, նրա մահմէ-
ղական դառնալու արգիւնքը: Իր կրօնափո-
խութիւնից առաջ նա սովորութիւն ունէր
տարեկան միայն մէկը բռնելու մեզանից այժմ
որ նա մի անկեղծ մուսուլման է, իր ախոր-
ժակն այնպէս է բացուել, որ հազիւ հին-
գը կը բաւականացնի նրան մի անգամուայ
համար»: Թագաւորն այս լսելով այնպէս իրստ
բարկացաւ, որ ինչպէս մի եռացող կաթսայ լի-
նէր: Բայց մկների պատգամաւորութեան հետ
շատ քաղցրութեամբ խօսեց, կոչելով նրանց
իր նորահաս և հաճելի հիւրեր, սփոփեց ու
խոստացաւ որ նա կը տար կատունն այնպիսի
պատիժ, որ դրա ձայնը աշխարհ տարածուէր:
Յետոյ՝ նկատելով նրանց վիշտը, գթաց խեղճ
մեռած մկան յօշոտուած դիակի վրայ և հրա-
մայեց, որ պիտի թողել դրան ամենայն շրջե-
ղութեամբ ու պատուով: Հետեւեալ նրանք
ողբացին մի ամբողջ շաբաթ, այնպէս որ կար-
ծես թէ դա մի թագաւորազն լինէր և պատ-
րաստելով անուշահամ քաղցրեղէններ զամ-
բիւղների մէջ դրին և վտակացած աչքերով

տարան դէպի գերեզման: Թաղման պաշտա-
մունքից յետոյ, նրանք յետ եկան թագաւորի
մօտ: Ապա թագաւորը հրամայեց զօրաժողով
անել որոշուած օրը մեծ աւազուտ դաշտի վը-
րայ, որ տարածուած է քաղաքի շուրջ՝ այնքան
ընդարձակ՝ որքան աչք կարող է տեսնել: Երբ
որ նրանք կիտուեցին մի տեղ՝ թագաւորը խօս-
քըն ուղղեց բազմութեանն այսպէս, «ո՛վ մար-
դիկ և զինուորներ, քանի որ կատունն այսպէս
անգթօրէն է վարուել մեր հայրենակիցների
հետ, նա լինելով մի հերիտիկոս և չարագործ
վայրագ բնոյթ ունեցող, մենք պէտք է գը-
նանք Քերման քաղաքի վրայ և կռիւ մղենք
նրա դէմ»: Իսկոյն 330,000 մկներ լաւաջ խա-
ղացին զինուած սրերով, հրացաններով և նի-
ղակներով մեծ ու փոքր քաջաթուիչ դրօշներով
զօրք զօրքի յետևից ձիաւոր ու հետևակ: Մի
անցորդ նօմադ, որ ճարպիկօրէն մի ձողով
պահպանուծ էր իր հաւասարակշռութիւնը ա-
րագագնաց մի ուղտի քամակի վրայ, տեսաւ
մեծ զօրքի շարժումն այնքան ապշեց, որ
բացականչեց, «Ալլահ-օ-Աքբար» («Աստծոյ մե-
ծութիւն»), կորցնելով իր հաւասարակշռութիւ-
նը վայր ընկաւ: Մկների մի քանի զօրախմբեր
շարքերից դուրս էին եկել նրա ընկնելուց,
բայց ոչինչ չ'ահաբեկեց նրանց, զօրքը լաւաջ

խաղաց: Երբ զօրքը շարուեց պատերազմական կարգով, թագաւորը կրկին խօսք ուղղեց նրանց ասելով, «նով երիտասարդներ, մի դեսպան պէտք է ուղարկենք կատուին, կարող մէկը, խոհական ու ճարտասան»: Նրանք բոլորն ազաղակեցին, «թագաւորի հրամանը պիտի կատարուի: Մեր գլխի վրայ, մեր կեանքը նրան է»: Կար մի ուսեալ ու ճարտասան մուկ, մի նահանգի կառավարիչ, նա էր որին թագաւորը հրամայեց գնալ Քերման քաղաքի կատուի մօտ, որպէս դեսպան: Գրեթէ իր անունը գեռ դուրս չէր եկել թագաւորի բերնից՝ ինքը դուրս ցատկեց իր տեղից և շարքից և ճանապարհորդելով արագօրէն ինչպէս անապատի քամի, նա գնաց անվեհեր կանգնեց կատուի տուօջ և ասաց, «Որպէս մի դեսպան եմ գալիս մկնէրի թագաւորի ներկայութիւնից», վայր խոնարհուելով տիրութեամբ և յոգնածութեամբ: «Լմացէք այս, որ իմ տէրը որոշած է պատերազմ մղել և նոյն իսկ գալիս է այժմ գլուխդ թռչնելու»: Կատուն ի պատասխան որոտաց, «գնա՛ք թագաւորին ասա՛ թող կրկնապէս ասի: Ես այս քաղաքից դուրս չեմ գալ, բացի իմ սիրտ ուղած ժամանակներից»:

Յետոյ նա ուղարկեց պատգամաւորներ՝ բերել շուտով մի քանի կուռուղ և ուսող կատու-

ներ Խորասանից (Արևի երկրից) դէպի Քերման: Հէնց որ կատուների զօրքը պատրաստուեց, կատուների թագաւորը նրանց արշաւելու հրաման տուեց, խոտանալով ինքն անձամբ և ո գնալ հետեալ օրը պատերազմելու: Կատուները ձիաւորուեցին իւրաքանչիւրը մի սոված վագրի նման: Մկնէրն էլ հեծան իրենց երիվարներ զինուած ոտից ցլուխ ու բարկութեամբ կրակուած: «Ալլահ, Ալլահ» աղաղակելով զօրքերը միմեանց վրայ բնկան մերկացրած սրերով: Այնքան կատուներ ու մկներ սպանուեցան, որ ձիերին ոտնատեղ չ'կար: Կատուները քաջութեամբ կուռեցան, նրանք մոլեղնօրէն յարձակուեցին մկների առաջին շարքի միջով, ապա երկրորդի վրայ և բազմաթիւ էմիրներ ու գլխաւորներ սպանուեցին: Մկները կարծելով որ իրենք յաղթուեցին, դիմեցին ի փախուստ ազաղակելով, «երիտասարդներ փոշի ձեր գլխին»: Բայց յետոյ կրկին վերակազմուելով, ճակատեցին և յարձակուեցան կատուների զօրքի աջ թևի վրայ իրենց պատերազմական աղաղակներով, «Ալլահ, Ալլահ»:

Կուռի ամենատաք միջոցին մի հեծեալ մուկ նիզակով խոցեց կատուների թագաւորին, այնպէս որ գալկացած գետին փռուեց: Նախ քան նրա տեղից բարձրանալը՝ մուկը ցատկեց

նրա վրայ և գերի բերեց թագաւորի մօտ: Այսպէս այդ օրը կատուները յաղթուեցին ու տրութեամբ նահանջեցին դէպի Քերման քաղաքը:

Կատուին կապելով այնքան ծեծեցին, որ մինչև ուշաթափուեց: Մաշտն տրձագանք էր տալիս թմբուկների զրմբ-զմբոցից և ուրախութեան աղաղակներից: Մկների թագաւորը նստելով իր գահի վրայ հրամայեց նրանց որ կատուին բերեն իր առաջ: Երբ այս հրամանը կատարեցին, թագաւորն ասաց նրան, «Սրիկայ, ինչո՞ւ ես կերել իմ հպրատակներ, լսիր մկների թագաւորին»: Կատուն երկիւղից զլուխը կռիւնց ու լուռ մնաց նման նրա՛նց, որոնք մահուան համար սուգ են անում: Մի քանի րոպէ միջոցից յետոյ ասաց նա «Ես քո ծառան եմ միջև ի մահ»: Թագաւորը պատասխանեց, «Տարէք այս աներես շանը դէպի կախաղանը: Ես անձամբ կգամ տուսից ուշանալու դրան սրպանելու ի վրէժխնդրութիւն իմ ջարդուած հպատակների արեան»: Այսպէս նա հեծաւ իր փղը և իր պահալը հպարտօրէն քաջութեամբ էր իր առաջից: Կատուն որի երկու ձեռները միասին էին կապուած, կանգնած արտասուում էր: Կախաղանի մօտ հասնելիս, տեսնելով որ կատուն դեռ ես չէ պատժուած, թագաւորն ասաց

կախողներին բարկութեամբ «Ինչո՞ւ դեռ ես այս բանտարկուածը կենդանի է. կախեցէք անմիջապէս դրան»:

ձիշտ այդ րոպէին մի ձիււոր քաղաքից եկաւ քառասմբակ և կատաղաբար ու աղաչեց թագաւորին տսելով, «Թո՛ղ այս թշուառական կատուին, ապագայում նա մեզ վնաս չի անի»: Ինչի իցէ, թագաւորը խուլ դարձաւ նրա աղերսները լսելու, հրամայեց իսկոյն կատուին: Սպանել: Մկները տատանուեցան թագաւորի հրամանը կատարել չկամենալու վախից: Այս աւելի բարկացրեց թագաւորին: «Մ՛կ յիմար մկներ», աղաղակեց նա, «գուք բոլորդ խղճում էք կատուին, որ կրկին նա իմ կարգին զսհեր տանի ձեզանից»: Կատուն նրան տեսնելու պէս, իր քաջութիւնը վերադարձաւ մի ստաւենով նա չտակեց իր տեղից ինչպէս անում է վազը իր որսի վրայ, կրտսեաց իր կապերը և բռնեց հինգ անբախտ մկների: Միս մկները սարսափով ու ահով լցուեցին, վաչր ու վեր վազվզելով և վայրենարար «Ալլա՛հ, Ալլա՛հ» աղաղակելով, զնդահարեցէք նրան, գլուխը կտրեցէք, ինչպէս Ռօստամն արեց իր թշնամիներին պատերազմի օրերում: Մկների թագաւորը տեսնելով թէ ինչ պատահեց՝ ուշաթափուեց, որի

վրայ կատուեն դուրսնետուեց և խլեց իր թագը ու չուանը ձգելով իր գլխի վրայից, նրան աջնպէս կախեց, որ նա անմիջապէս մեռաւ։ Յետոյ նա յարձակուեց այստեղ ու այնտեղ, բռնելով, սպանելով և ջնջելով մկներին, մինչև մկների ամբողջ բանակը խորտակուեց և չ'թողնուեց մի հատիկ հակառակորդ իրեն։

Երկու բարեկամներ մի կարպետի վրայ կարող են սիրով ննջել։

Երկու թագաւորներ մի թագաւորութեան մէջ երբեք չեն կարող խաղաղութիւնը պահպանել։

Մինչ աշխարհը պտըտուում է և փոքրիկ երեխաները խաղում են, կատուներ մկների վրայ պիտի միշտ իշխեն։

ՕՃԱՌԱՎԱՃԱՌԱՎՈՐՈՒՄ

Մաշադ սուրբ քաղաքում, որի ուխտատեղիի գեղեցիկ մզկիթն իր ոսկեղէն գմբէթով Պարսկաստանի թագաւորութեան պարծանքն է, ժամանակով բնակուում էր մի աղքատ բայց ազնիւ մարդ՝ Աբդօլլահ անունով, որ խեղճութեամբ օճառ վաճառելով ապրուստ էր հայթայթում։ Ամբողջ օր՝ արևածագից մինչև արևաջայթելով, «ո՛վ եղբայրներ, գնեցէք իմ մաքուր օճառներից։ Այո քաղաքում աւելի լաւը չկայ, ինչպէս ամեն ոք իմանում է։ Մինչև անգամ փոքրիկ մանկիկներն էլ այսպէս կ'սէին, ստկայն եթէ խօսէին»։ Բայց եթէ գուք մօտից նայէիք դրա օճառներին չէիք կարծի որ օճառներ են, դրանք սև ու կոշտ էին աւելի նման փայտի քան թէ որ և իցէ ուրիշ բանի։ Եթէ որևիցէ անբախտ ուխտաւոր գործածէր դրանցից իր ձեռներ կամ երեսներ լուանալու, գա կայրէր նրա կաշին ինչպէս կրակ։

Բայց այս յաճախ չէր պատահում, որովհետև Պարսկաստանի ժողովուրդը շատ չի գործածում օճառներից մարմնի մաքրութեան կամ շորերի լուացքի համար, իսկ գալով կերակրի

ամաններին ու կաթսաներին, սովորաբար ա-
ւազով են մաքրում: Ինչևիցէ շատ օրեր ան-
ցան, բայց խեղճ Աբգովլա՛հն իրեն և իր փոք-
րիկ Ահմադ որդու համար հաց գնելու չափ
բաւական չծախեց: Գիշեր որ լինում էր Աբ-
գովլահն տխրութեամբ սողսկում էր իր ցեխա-
կրի թշուառ խղիկը և երեսները թաղում էր
իր ձեռների ակերի մէջ որպէսզի չտեսնէր իր
որդուն քաղցից արտասուելիս:

Փոքրիկը որ տաս տարեկան էր՝ սփոփում
էր հօրն ասելով, «Ենչալլահ (եթէ Աստուած
կամենայ) վաղը կվաճառես աւելի օճառ,
քան ինչ վաճառել ես վերջին մի քանի շա-
բաթների ընթացքում»: Հայրը նայելով իր
որդու պայծառ, անմեղ երեսներին, քաջալե-
րում էր ու աղօթում որ այդպէս լինէր: Բայց
երթալով բաներն աւելի և աւելի անյաջող ե-
ղան, երբ մի օր մի արկած պատահեց փոկ-
րիկ Ահմէդին:

Նա դպրոցի ճանապարհին գնալիս, երբ
արևը շատ տաքացաւ՝ ապաստան փնտռեց
գլխաւոր փողոցն ի վայր հոսող վտակի եզերք-
ներում համահաւասար շարուած մեծ ծառե-
րի տակ: Կանալք լցնում էին իրենց կմեր կամ
շորեր լսւանում, ուղտերի մի շարան խմում
էին, մի քանի էջեր հետգհետէ թաւալուելով

զուարճանում էին ջրի մէջ ու մի քանի ներ-
կարարներ քամում էին նոր ներկուած զգես-
տեղէններ՝ յօրինելով բազմագունի ալիքներ,
որ հոսում անցնում էին: Յետոյ Ահմէդը կանգ-
նեց նայելու մի դերվիշի, որ առաջնորդում
էր շղթայակապ մի սիրուն առիւծի: Ճիշտ այդ
րոպէին մի քանի սուրհանդակներ տարօրինակ
զդականերով ու վերարկուներով քշեցին անցան
աղաղակելով, «Ճանապարհ արէք արքայից ար-
քային, դարձրէք ձեր երեսները դէպի պտոր»:
Մեծ թագաւորը հեծել էր մի արաբական սի-
րուն նժուգ շրջապատուած զինուորներով:
Ապա այնտեղից անցաւ մի պատգարակ բար-
ձուած չորս ջորիների վրայ:

Ճիշտ Ահմէդի դիմաց կանգնեց խումբը,
պատգարակից իջաւ շղարշով ծածկուած մի
բամբիշ, Մաշադի գեղեցիկ արծաթեայ գործեր
զննելու որոշ ցանկութեամբ: Նախքան նրա
խանութ հասնելը՝ մի մեծ աղմուկ բարձրա-
ցաւ ժողովրդի մէջ: Առիւծը կտրել էր իր շըղ-
թան և գծօրէն ցատկում էր այստեղ այնտեղ,
պատուտելով ու տապալելով ժողովրդին գետ-
նի վրայ:

Կանալք նուաղեցին, մարդիկ փախան,
փոկրիկ երեսներն էլ կանգնած լալիս էին
աղիողորմ կերպով: Մի քանիսը նետուեցին վը-

տակի մէջ, խրտնած ձիերը գոգաբար վազվզում էին բոլորովին ահաբեկուած ու շփոթուած ամբոխի մէջ: Մի գոռուամով առիւծը ցատկեց իշխանուհու վրայ ու նրան գետին ձգեց բայց նախ քան նրա իշխանուհուն կտոր կտոր անելը, Ահմէդը յառաջ ցատկեց դէպի դարբնոցը, որտեղից բռնեց մի ծայրից հրաշէկ երկաթեայ մի ձող ու կատաղաբար մղեց առիւծի բերնի մէջ, մի ցաւագին ճիչով ու զայրացած թողեց իշխանուհուն ու ցատկեց բազարներում, ուր մեծ վնաս արաւ:

Երբ իշխանուհին իր վախից սթափուեց՝ նշան արաւ Ահմէդին մօտ գալ և բանալով քօղը նրան ասաց, «գու մի փոքրիկ քաջ տղայ ես» ու հրամայեց իր ծառաներին տալ նրան մի քսակ ոսկի:

Ահմէդն երբէք տեսած չէր ունիցէ ժամանակ այսպիսի մի գեղեցիկուհի. ուստի հիացմունքից ինքըն իրեն կորցրեց, որը խմբին շնորհակալութեան խօսքեր գտնելուց առաջ խուժբն արդէն անցաւ: Երբ դրամը ծախսուեց, Ահմէդն ու իր հայրն սկսան չքաւորուել: Մի հրեայ փերեզակ ասաց նրանց թէ ինչպէս աւելի լաւ առեւտուր կար մայրաքաղաքում, նրանք որոշեցին ճանապարհ ընկնել դէպի այդ քաղաքը՝ թէպէտ ճանապարհը երկար ու վտանգալից

էր: «Աւելի լաւ է մեռնել անապատում քան թէ մի մեծ քաղաքի մէջ», ասաց Ահմէդը: Մենք չենք կարող հետեւել փերիզակներին, որոնք ամբողջ ժամանակ թափառում են երբեմն մագլցում են լերան ոլոր-մոլոր ճանապարհների միջով, երբեմն էլ անցնում են տաք ու փոշոտ անապատով՝ ցաւած ոտներով ու գրիթէ մերձ իմահ հոգնած, յաճախ քողցած ու ծարաւ մարդագոյ հուղկահարների ձեռք ընկնելու մտածմունքով տանջուած, որոնք դեգերում են պանդուխտների այս մեծ ճանապարհի վրայ:

Սաստիկ տաքի ու դաժան հուղկահարների պատճառով նրանք գիշերն էին ճանապարհորդում: Երկրի վրա լուսնի թողած ամեն մի ստուերով նրանք մտածում էին, որ տեսան մի հուղկահար իր մեծ ձիւ վրայ: Յերեկները նրանք քնում էին ճանապարհների կողքերին գտնուած պանդուխտներում ու Ահմէդի փոքրիկ ծառայութիւնները, որ անում էր ջորեպաններին՝ նրանք փոխարինում էին նրան մի լիք բուռ բրնձով կամ հացով կամ մի քիչ չորացած պտուղներով, որ նրանց պահում, էր անսուաղութիւնից:

Մի գիշեր՝ երբ փնտռում էին այն կամուրջը, որ ձգուած էր աղի գետի վրայ, եր-

կինքը յանկարծ մթաղնեց, անձրևը թափուեց հեղեղի պէս ու շուտով գետը յորդեց։ Ոչինչ չկար անելու բացի նստել ու սպասել լուսնի ծագման։ Կատաղի քամին հարուածեց նրանց, անձրևը թրջեց, Նրանք կորցրին իրենց ճանապարհը և յանձնուեցին վայրենի գաղանների գթութեան։

Քամին մի լուպէ կտրուեց ու մթութեան միջից դուրս եկան հեծեծանքի ձայներ։ «Մեռելի պէս լռութիւն պահիր՝ որդի», ասաց հայրը Ահմէդին, «որովհետեւ դա անապատի ծերուկըն է»։ Բայց Ահմէդը անապատի ծերուկի մասին երբէք լսած չլինելով, չվախեցաւ և արհամարհեց իր հօր զգուշութիւնը, նա վեր կացաւ ու գնաց այն ուղղութեամբ որտեղից եկան հեծեծանքների ձայներ։ Հէնց որ հասաւ տեղը, լուսինը դուրս եկաւ ամպերի թմբի մի պռուկից և Ահմէդը տեսաւ մի խեղճ գէրվիշ աւազի վրայ պառկած։ Նա իր ուսերի վրայ ձգած ունէր մի ընձառիւծի մորթի, իր կողքին ընկած էր սուր բևեռներով պատած մի մեծ փայտ, նա և դգումի չորացած կլեպից մի անօթ, որով նա ողորմութիւն էր հաւաքում։

Երբ որ տեսաւ Ահմէդին՝ հառաչեց, «ի սէր Մարգարէին-որի վրայ խաղաղութիւն լինի — սուր ինձ մի կաթիլ չճուր»։

Ահմէդը լցնելով իր փարչը գետից տուեց նրան խմելու, թէպէտ ջուրը մի փոքր աղի էր։ Երբ որ գէրվիշը վերականգանացաւ ասաց՝ «ես գէրվիշ Ալին եմ, որ ճանաչուած եմ ամբողջ Պարսկաստանում, երկու ամիս առաջ ես Մազանդարանից գէպի Մաշադ մեկնեցայ։ Բայց երէկ ջերմը բռնեց ինձ։ Այս երրորդ անգամն է և ինչպէս գիտես միշտ աղետալի է, կաց ինձ մօտ, այն խաւար ժամերին, երբ ես կանցնեմ մահուան հովտի ստուերի միջով։ Եւ երբ հոգիս կանցնի մահուան կամուրջով, վերցրու այս փոկրիկ կաշեայ քսակը պարանոցիցս կախարած ու դրանում դու կը գտնես մի փոկրիկ բիւրեղեայ բաժակ, եթէ շիտակ գործածես, կստանաս դու մեծ, հզօր իշխանութիւն և հարստութիւն։ Իւրաքանչիւր առաւօտ երբ ելնես տո՛ւ մի կաթիլ գուլալ ջուր բաժակի մէջ և ուշադրութեամբ նայիր նրա մէջ և որևիցէ վտանգ եթէ սպառնայ քեզ, կամ նրանք որ մօտ և սիրելի են քեզ, դա կը ցոյց տայ քեզ։ Եւ եթէ . . . », բայց այստեղ ուժասպառ եղաւ, իր գլուխը յետ ընկաւ ու անցաւ գնաց-մեռաւ։ Ահմէդը գտաւ քսակն ու գեղեցիկ բիւրեղեայ բաժակը, ճիշտ ինչպէս գէրվիշն ասել էր և վերադառնալով գէպի իր հայրը՝ նրան ասաց բոլոր պատահածը։

Մի քանի առաւօտներ այս դէպքից յետոյ Ահմէդն արեց ինչ որ գէրգիշը հրամայել էր իրեն, բայց բիւրեղի մէջ ինչ չտեսնելով նա գործածութիւնը վերջացրեց: Վերջապէս մի օր եկաւ, երբ վրայ հասաւ մի սոսկալի փութորիկ: Աւագի ընդարձակ տալածութիւնից կատաղած քամին անցաւ երկինք և արև մթափնեց օդը բեռնաւորութեան քամատար փոշիով և քամու բերած փոքրիկ կոճերն ու քարերի բեկորներն այնպէս հարուածում կտրում էին նրանց, որ նրանք սկսան լաց լինել ցաւից: Ապաստան չկար: Ինչ զարմանալի է՝ եթէ նրանք իրենց վախից և նեղութիւնից վազեցին այստեղ ու այնտեղ և նոյնպէս էլ զարմանալի չէ որ մի քանի թշուառ ժամերից յետոյ երբ փութորիկն անցաւ նրանք չէին կարող իրար տեսնել: Նրանք կորել էին գաթան անապատում: առանց կերակուրի և դեռ ևս աւելի վատ՝ առանց ջրի: Յուսահատութեան մէջ հեծեծալով՝ Ահմէդը միշտ մաքուր և յառաջ: Նա գնում էր այնպէս ինչպէս մէկը երաջում լինի: Երբեմն-երբեմն սայթաքելով ընկնում էր ժայռերի և մացառների վրայ, բայց նա մղւում էր դէպի յառաջ ու յառաջ: Ապա հասաւ ժամանակ որ նա այլևս չէր կարող գնալ ու նուազած պառկեց ցած:

Ինչքան երկար քնեց նա չիմացաւ, որովհետեւ նա արթնացաւ մի ուրիշից շարժուելով: Վեր նայելով նա տեսաւ մի ժպտուն ծերունի ասելիս, «ո՛հ փոքրիկ Ահմէդն է, օճառաժաճառ Արդօլլահի որդին: Զէս ճանաչում ինձ Ահմէդ: Ես քո հօրեղբայրն եմ: Լաց մի լինի, որովհետեւ ճանապարհդ կորցրել ես: Ե՛կ ձեռքիցս բռնիր և մենք շուտով կը գտնենք քո հօրը»: Ահմէդը զարմանալով թէ ինչո՞ւ երբէք տեսած կամ լսած չէ իր հօր խօսելը մասնաւորապէս այս հօրեղբոր մասին, բռնեց ծերունու ձեռքն ու միասին յառաջ գնացին: Մղոն առ մղոն նրանք գրնացին, բայց հօր հետքն անգամ չէին կարող գտնել: Յետոյ նա սղբալով ցած նստաւ ու ասաց «այնքան հոգնած եմ որ այլևս չեմ կարող քայլել»: Եւ ծերունին էլ նստաւ: «Քնիր որդի» ասաց նա, «ե՛ս կը հսկեմ»: Հէնց որ Ահմէդը փակեց իր աչքեր ծերունին յետ դարձաւ՝ մէկ էլ Ահմէդը տեսաւ որ նրա ոտները փոխուել էին ուղիորի բարակ սրունքների: «Ղուլ զուլ», նա ճչաց և նուաղեց: Ապա անապատի այս ճիւղը սկսաւ բռնալ Ահմէդի շորերն իր արիւնը ծծելու համար: Բայց տղայի ճիչին պատասխանեց մի ուրիշ ճիչ և այնտեղ տեսարանի վրայ երևաց մի գեղեցիկ

երիտասարդ կին, ձեռքում՝ բռնած մի ոսկեայլ ու արծաթեայլ հատիկներով քառամանեակ:

Հենց՝ որ ծերունին մի ակնարկ նետեց համարիչներին, նա փոխաւ աւելի արագ քան լեռների վայրի ոչխարներ, որովհետեւ մետաղի տեսքը նրան դարձրեց վնասելու անգոր:

Ո՞վ ազատեց Ահմէդին: Ո՞չ ոք, բացի այն իշխանուհուց, որի կեանքը փրկեց Մաշադում: Թագաւորը՝ նրա հայրը՝ պատահեց որ այդ ժամանակ ուխտագնացութեանից վերադառնում էր և իշխանուհին իր ծառաներին վախեցնելու համար ճանապարհից շեղուեց և այսպէս գտաւ Ահմէդին: Իշխանուհու խնդրով Ահմէդն եղաւ թագաւորի հետևողներից մէկը և իր հօր հետ միասին, որին նրանք հասան հետեւեայլ օրը, ճանապարհորդեցին մայրաքաղաքը: Ազգուհիի մերձակալքի լեռներում, որ մայրաքաղաքից գրեթէ երկու օրուայ ճանապարհ հեռու է՝ ապրում էր լեռների ծերունին կամ որպէս ճանաչուած է առհասարակ՝ մարդասպանների թագաւոր իր հետևողներով, այնքան մեծ էր նրա ոյժը, որ բաւական էր միայն մէկ խօսք ասէր իր մարդկանց և նրանք կը ձգէին իրենք իրենց ժայռերից դէպի ձորերի յատակը ջարդուելու և

կտոր-կտոր լինելու կամ իր հրամայելով նրանք կը ճանապարհորդէին հեռու աշխարհի աւելի հեռաւոր մասեր ունէ մէկը սպանելու նպատակով, որքան էլ նրանք մեծ լինէին:

Երբ նա լսեց որ Պարսկաստանի թագաւորը մի բանակ էր կազմել ջնջելու իրեն էլ իր ցեղին էլ, նա շատ բարկացաւ և ասաց իր հետեւողներից մէկին, «գնա և ազատիր ինձ Պարսկաստանի թագաւորից», մարդն առաւ հաց, ջուր մի սուր դաշոյն ու գնաց: Ահմէդը իր անապատի ծերուկից իր նեղ փախուստից յետոյ մասնաւոր հոգ տարաւ իւրաքանչիւր առաւօտ ածել մի կաթիլ ջուր բերեղեայլ բաժակում և նայել նրանում: Այնչէս չերեաց մինչև, մի առաւօտ նա տեսաւ ջրի կաթիլի մէջ մի երևույթ՝ քնած թագաւորին, որի կողքին կանգնել էր մի հուղկահար վեր վերցրած դաշոյնով պատրաստ յարձակուելու: Աճապարելով թագաւորի մօտ, նա զգուշացրեց նրան վտանգից, բայց թագաւորը միայն խնդաց, որովհետեւ վստահացած էր իր պահապանների վրայ: Ինչ և իցէ, Ահմէդը վրձուեց հսկել: Միթու թիւնն եկաւ և պահապանները ննջեցին: Պալատը լուռ էր: Ժամերը սահում էին ու Ահմէդը հոգնած շատ սպասելով, վերադառնալու էր՝ երբ նա տեսաւ մի

մութ ստուեր սողալիւ զէպի պալատի այն մասը, ուր թագաւորը քնել էր: Ստուերն անձայն չարուակեց իր ճոնապարհը մինչև թագաւորի սենեկի հէնց շեմը, իսկոյն Ահմէդը ցտակեց դրա վրայ միննոյն ժամանակ հաւար կանչելով: Ամբողջ պալատը արթնցաւ և մարդասպանը բռնուեց: Լեռների ծերուկը տեսնելով որ իր պատգամաւորը չվերադարձաւ, ուղարկեց մի երկրորդը և ապա երրորդը և վերջապէս իր հետևողներից ամենաճարպիկն ու ամենայանդուզն ևս, բայց փառք Ահմէդի բիւրեղեայ բաժակին, բոլոր փորձերն թագաւորի վրայ ոչնչացան: Թագաւորը մարդ ուղարկեց Ահմէդին բերել տուեց ու ասաց «խընդրիր ինձանից ինչ որ ուզում ես»: «Ամեն մի անգամով զողդալիս՝ Ահմէդը պատասխանեց, ո՛չ հարստութիւն, ո՛չ էլ իշխանութիւն ցանկանում է ստրուկդ, տուր քո աղջկայ ձեռքը»: Թագաւորն ասաց, «եթէ սիրում է քեզ թող այդ այդպէս լինի: Եւ քանի որ աղջիկը սիրում էր նրան սրտանց, նրանք ամուսնացան ու Ահմէդն եղաւ թագաւորի Առաջին Մինիստր:

ԹԱԳԱՒՈՐԱԿԱՆ ԳԱՆՁ ԳՏՆՈՂ ԽՈՐԱ-
ՍԱՆՑԻ ԳԻՒՂԱՑՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Մի պատասպարուած հովտում, որ շրջապատուած էր բլուրներով և որոնց պառեկները ծածկուած էին դեղձ, խաղող, թուփ, և ուրիշ համեղ պտուղների ծառերի պարտէզներով, տպրում էր մի գիւղացի Աբգօլ-քէրիմ անունով, իր կին Զիբայի (գեղեցկուհի) հետ միասին: Իսկապէս նա միշտ պարզ տեսք ունէր: Բայց Զիբա կոչուած լինելով, նա կարծում էր, որ իսկապէս ինքը գեղեցիկ էր և այնպէս պատահեցաւ, որ բռնուած ունայնասիրութիւնով, իր երկու որդիները կոչեց՝ տղան Եուսուֆ (կամ Յովսէփ) իր եղբայրների կողմից Եգիպտոսում վաճառուող Յովսէփի անունն համեմատ (որը ինչպէս գիտէք փոխարքայ դարձաւ) և աղջիկը Ֆաթիմա կոչեց, Մահմադ մարգարէի սիրական աղջկայ ու հռչակուող Ալիի կնոջ անունն համեմատ:

Աբգօլ-Քերիմ երկրիս վրայ մի հողագործ մարդ էր՝ վարձը չստանալով, վարձատրում էր լոկ հացահատիկներով ու շորերով՝ իր ու իր ընտանիքի պէտքերին բաւական: Փողի միայն

տնուենն էր լսել: Պատահեց մի օր որ իր ար-
բաբն այնքան գոհ եղաւ իր գործից, որ նա
խակապէս տասը դռանի» մի պարգև տուեց:

Աբգօլ-Քերիմին սա մի մեծ հարստու-
թիւն երեաց և շիտկէ շիտակ իր օրարձակին
վազեց իր կնոջ մօտն ու տսաց, «նայիր,
Զիրան, հարստութիւն կայ քեզ համար, և
սփռեց փողերը նրա առաջ: Իր բարի կինը
բերկրեցաւ՝ այնպէս և երեստները: «Ինչպէս
պիտի ծախսենք այս մեծ գումարը: Արբաբը
տուել է ինձ նաև մի օրուայ արձակուրդ,
ուստի եթէ դուք չէք ներհակի, ես կերթամ
Սաշագ հոշակաւոր քաղաքը, դա միայն քը-
սան մղոն հեռու է, այնտեղ երկու դռան սուրբ
իմամի շիրմի վրայ դնելուց յետոյ, կայցելեմ
բազարներ ու կրգնեմ ամեն բան քեզ և երե-
խաների համար ինչ ցանկանաք»: «Շնորհ արան
գնել ինձ համար մի մետաքսեայ կտոր նոր
շրջագգեստի համար», առաց կինը: «Բեր ինձ»
ասաց փոքրիկ Նուսուֆ, «մի սիրուն ձի ու մի
թուր»: «Եւ ինձ» ասաց փոքրիկ աղջիկը. «մի
հնդկական թաշկինակ ու մի զոյգ ոսկէ հողա-
թափ»: «Շատ լաւ» ասաց հայրը, «դրանք այս-
տեղ կը լինեն վաղ գիշերը», և մի մեծ փայտ
առնելով ճանապարհ բնկաւ: Սարերից ցած՝
դաշտ գալիս Աբգօլ-Քերիմը տեսաւ իր առաջ

տարածուած փառաւոր քաղաքը, հիացմուն-
քով ինքն իրեն կորցրեց փայլուն գմբէթնե-
րի տեսքից, որոնց կտուրները փայլում էին
ոսկով ու նոյնպէս մինարէթների տեսքից,
որոնց բարձունքից մօլլաները ժողովրդին
հրաւիրում էին աղօթքի: Շիրմի դարբասը
հասնելիս հարցրեց մի մեծ մօլլայի թէ կա-
րո՞ղ էր մտնել: «Այո, որդիս», պատասխանեց,
«գնա ներս և տո՛ւր ինչ կարող են շնորհել
Սգկիթին և Աստուած կը փոխարինի քեզ»:
Աբգօլ-Քերիմը քայլեց մեծ գաւթի միջով:
Ասիական քաղաքներից եկած հազարաւոր
ուխտաւորների միջով: Բերանաբաց յափշտա-
կուեց, շլացաւ տաճարի շքեղութեան, գոհար-
ների, սիրուն գորգերի, մետաքսեղէնների,
ոսկեղէն զարդարանքների վրայ, ապա նա
երկիւղածօրէն դրեց իր երկու դռան փողը
սուրբ գերեզմանի վրայ: Յետոյ փողոցների
ամբոխի, աղմուկի, եւ ու գեռի միջով գնաց
մինչև հասաւ բազարներ:

Մի տեղ նա տեսաւ մրգավաճառների, մի
ուրիշում անօթավաճառների, յետոյ նա եկաւ
դէպի գոհարավաճառներ, հացավաճառներ,
մսագործներ, իւրաքանչիւրն ունէր իր սեփա-
կան տեղը բազարում և այնպէս շարունակեց
մինչև հասաւ այնտեղ՝ ուր վաճառում էին

միայն մետաքսեղեններ: Մտնելով խանութ-
ներից մէկում, խնդրեց տեսնել մի քանի մե-
տաքսեղէններ. շատ երկար ջոկջկելուց յետոյ
լնտրեց մի ծիրանագոյն շքեղ մետաքսեայ կը-
տոր, ասեղնագործած եզերքներով ու գերա-
զայց նկարներով: «Ես կըվերցնեմ այս» ասաց
նա. «ի՞նչ է գինը»: «Քանի որ դուք մի նոր յա-
ճախորդ էք», ասաց խանութպանը, «միայն
երկու հարիւր ղուան կուգեմ. ով էլ լինէր բա-
ցի ձեզանից՝ կվճարէր երեք կամ չորս հարիւր»:
Արդօլ-Քերիմը ապշած կրկնեց «Երկու . . .
հարիւր . . . ղուան, հաստատ կերպով դուք
սխալուում էք: Այսպիսի ղուաններ էք ասում»
մէկը դուրս բերելով իր գրպանից: «Անշուշտ»,
ասաց խանութպանը, «և թոյլ տուէք ասել
ձեզ, որ դա շատ չնչին է դրան որպէս գին»:
«Խեղճ, խեղճ Զիբա» հառաչեց Արդօլ Քերի-
մը, պտտկերացնելով իր կնոջն ու փոքրիկներին
յուստագրկուած: «ո՞վ է խեղճը» ասաց մետաք-
սավաճառը: «Իմ կինը՝» ասաց Արդօլ Քերիմը:
«Ես ի՞նչ գործ ունեմ քո կնոջ հետ» ասաց վա-
ճառականը բարկանալով, որովհետև տեսաւ
որ բոլոր նեղութիւնն ի գուր էր: «Լաւ, ես
կասեմ քեզ բոլորը», ասաց Արդօլ-Քերիմը, «ո-
րովհետև ես լաւ գործեցի մեր գիւղի առբարի
համար, ինչ տաս ղուան տուեց. (առաջին ան-

գամն էր որ ես փող ունեցայ) երկու ղուանը
գերեզմանին տալուց յետոյ, մտադրութիւն
ունէի գնել մի մետաքսեայ կտոր կնոջս, մի
ձի ու մի թուր իմ փոքրիկ տղայ Եուսուֆի
համար ու մի հնգկական թաշկինակ և մի զոյգ
ոսկեղէն հողաթափ փոքրիկ Ֆաթիմայի հա-
մար: Եւ դու այստեղ ինչնից ուզում ես եր-
կու հարիւր ղուաններ մի կտոր մետաքսեղէնի
համար: Ինչպէս ես կը կարողանամ վճարել և
գնել միւս բաներ»:

«Կոշիւր իմ խանութից», բարկացած գոռաց
վաճառականը, «այստեղ ես վատնել եմ իմ ժա-
մանակը և ճոթիկել եմ ղեղեցիկ մետաքսեղէն-
ները քեզ նման մի լիմարի համար: Գնա՛ տուն
քո Զիբայի ու տխմար երեխաներիդ մօտ . . .
գնի՛ր նրանց համար օթեկ բլիթներ և սև շա-
քար և ոտքդ կրկին չդնես իմ խանութը, եթէ
ոչ քեզ համար աւելի գէշ կը լինի»: Եւ նա
դուրս արեց Արդօլ Քերիմին իր հողաթափ-
ների բազմաթիւ հարուածներով, քշելով նը-
րան դէպի փողոց: Յետոյ Արդօլ Քերիմը գը-
նաց ձիավաճառանոց ի հարկէ միայն տեսնե-
լու որ ամենացած գնահատուած ձին կար-
ժէր երկու հարիւր լիսուն ղուան: Այստեղ
ձիավաճառները ծաղրեցին նրան, երբ իմացան
որ միայն ութ ղուան ունէր և թեւադրեցին

նրան, որ կարող էր գնել մի իշու տասնվեց երրորդ մասը իր փոքրիկ տղին: Գալով թրի մասին, նա տեսաւ որ դա արժէր առ նուազն երեսուն զուան, մինչդեռ ոսկեղէն հողաթափի զոյգը կը գնար մինչև մի քանի հարիւր զուաններ ու մի հնդկական թաշկինակի գինը քսան զուան էր:

Լի տխրութեամբ խեղճ Աբգօլ Քերիմ թեքեց իր յոգնած քայլերը դէպի տուն: Հանդիպելով ճանապարհին մի մուրացկանի, որ աղաղակում էր «սիրելի բարեկամներ, մի բան տուէք ինձ, որովհետեւ վաղը ուրբաթ է (մահմեդականաց կիրակին)՝ նա որ տալիս է աղքատին Տիրոջն է փոխ տալիս և արդարեւ Տէրը կը հատուցանի հաբիւրապատիկ»: «Դու միակ մարդն ես որ կարող եմ քեզ հետ գործ ունենալ», ասաց պարզամիտ Աբգօլ Քերիմը, «ահաւասիկ ութ զուան: Գործ ածիր Աստծու պաշտամունքներին և մի մոռանայ ինձ լետ վճարել հարիւրապատիկ»: Խորամանկ մուրացկանը շատ զգուշութեամբ ծրարեց ութ զուան և խոստացաւ հաւատարմաբար վերադարձնել նրան մի քանի օրից հարիւր զուան:

Երբ Աբգօլ Քերիմն եկաւ իր խրճիթի դիմաց, փոքրիկ Եուսուֆը որ ամբողջ օր սպասել էր՝ շնչասպառ վազեց դիմաւորելու նը-

րան: «Ո՛ւր է իմ ձին ու թուրը, հայրիկ» աղաղակեց նա: Եւ Ֆաթիման, որ հէնց գալիս էր աղաղակեց «ու իմ թաշկինակն ու ոսկեալ հողաթափները»: Զիբան էլ հարցրեց իր մետաքսեայ կտորի մասին: Որովհետեւ խեղճ Աբգօլ Քերիմը շփոթուած էր երևում, մայրն ասաց «Հանգիստ եղէք, սիրելիներս, Զեր հայրը բոլորը չէ կարողացել իր հետ բերել, նա բարձել է Եուսուֆի ձիու վրայ և բեռը յանձնել է մի ծառայի, որ անմիջապէս այստեղ կը լինի»:

Բայց երբ կրնը լսեց իր մարդի պատմութիւնը և բոլորից վեր թէ ինչպէս նա տուել էր ութ զուան մուրացկանին, նա շատ բարկացաւ և գնաց արբարին ասաց: Արբարն էլ աւելի ևս բարկացաւ տեսլով, «ինչ, դժուր գլուխն ութ զուան տուեց մուրացկանին, զըրկեցէք նրան ինձ մօտ»: Երբ Աբգօլ Քերիմն եկաւ նրա առաջ, նա ասաց ի քամահրանքով «դու քեզ մի մեծ մարդ ես երևակայում, Աբգօլ, երբէք ես մի պղինձ փողից աւելի տուած չեմ մուրացկանի, բայց Զերդ գերագանցութիւնը նրանց տալիս է արծաթ: Մուրացկանը խոստացաւ, որ քեզ լետ կվճարի հարիւրապատիկ չէ. դէ սպասիր, որ լետ ստանաս»: Եւ տեսնելով Աբգօլին զուարթերես, նա ծի-

ծաղեց և ասաց, «բայց ոչ փողով, այլ հարուստով»: Եւ նրա ծառաները Աբդօլին ձրգեցին գետնի վրայ, նրան հարիւր փայտ տուին մերկ ոտների վրայ: Հետեւեալ առաւօտ արբաբը կրկին մարդ ուղարկեց Աբդօլի լեակից. նրան իմար անուանելով ասաց, «ես ունեմ մի սիրուն փոքրիկ գործ քեզ համար, Աբդօլ, այդ քեզ խելքի կբերի: «Իաշտ գնա և փորիր գետինը ջուր գտնելու համար, որ աւուր կը շարունակես մինչև գտնես»: Շատ օրեր Աբդօլը գործեց այրող արևի տակ, մինչև նա փոսացրեց մերձ երեսուն ոտք մի խորութիւն և յետոյ նա հասաւ մի արոյրէ ամանի, գեղեցկօրէն շրջանակուած լիք սպիտակ կլոր քարերով, որ որոշակի շլացրեց իր աչքերը արևի ճառագայթների կատաղութեամբ: Աբդօլ Գերիմը մէկը գրեց բերան և փորձեց կտրել իր ատամներով բայց չէր կարողանում: «Ես գիտեմ ինչ է» քրքչաց ինքն իրեն, «Արբաբը ցանել է մի քիչ բրինձ ու դրանց տեղ քար է բուսել»: Գուցէ դեռ էլ կան ու մի քանի ոտք աւելի ցած գալով՝ գտաւ մի ուրիշ անօթ լիք զանազան գոյնի սոսկալան քարերով: Նոր նա վեր յիշեց, որ տեսել էր այս գեղեցիկ ապակու կտորների նման Մաշադում վաճառելիս և վճռեց որ առաջին պատեհութեամբ ինքը

կրկին կայցելէր քաղաքը հետը տանելով քարերը: Միևնոյն ժամանակ ծածկեց նրանց ու ոչինչ չասաց: Նա երկար չսպասեց մինչև արձակուրդը՝ որովհետեւ մի քիչ աւելի խորը՝ գտնելով ջուրը, իր արբաբն այնքան ուրախացաւ, որ տուեց նրան հանգստանալու մի լաւ հանգիստ, որին արժանացած էր և յետոյ Աբդօլը մեկնեց դէպի Մաշադ: Նախքան քաղաք մտնելը՝ նա գաղեց գանձի ամենամեծ մասը մի ծառի ներքեւ մի մեծ քարի տակ: Վերցնելով մի լիք զրպան, նա շիտակ գնաց այն խանութը, ուր տեսել էր այսպիսի քարեր: Խանութպանը նստել էր իր խանութի մուտքում, ծխելով հանդարտիկ իր ղլղլակը: «Ուզո՞ւմ էք գնել այս քարի նման քարեր», հարցրեց Աբդօլը մատնանիշ անելով մի արոյրէ մատուցարանի վրայ դրուածներին: «Այո, ունի՞ս մէկը», պատասխանեց վաճառականը, որովհետեւ Աբդօլը այնպիսի մարդ չէր երևում որ մէկից աւելի ունենար հաւանականօրէն: «Ես առատ ունեմ», ասաց Աբդօլը, «մի զրպան լիք»: «Հաւանական է, որ դու մի լիք զրպան խիճեր ունենաս» ասաց գոհարավաճառը: Բայց երբ Աբդօլը դուրս բերեց զրպանից մի լիք բուռ և ցոյց տուեց նրան, նա այնքան ապշեց, որ հազիւ էր խօսում: Իր ամբողջ անդամներով դո-

ղաղով, պատուիրեց Աբգոյին սպասել մի րոպէ ու թողնելով իր աշկերտին հօկոյութիւնը՝ շտապաւ վերադարձաւ ոստիկանապետի հետ միասին, «Ահա մարդը, ես անմեղ եմ», աղաղակեց զոհարավաճառը։ Նրա գրպանները լիքն են մեծագին ագամանդներով, յակինթներով, զմրուխտներով ու մարգարիտներով։ «Անկասկած նա գտել է վաղուց կորած Կիւրոսի գանձը»։ Ոստիկանապետը հրամայեց Աբգոյին խուզարկել, թանկագին քարերը նրա վրայից գտնուեցան և երբ նրանք բերին Զիբալին ու երբ խաներին, ամբողջ ընտանիքը հինգ հարիւր զինուորների պահպանութեամբ բերուեցին մայրաքաղաք։

Ա՛րդ, մինչ այս բաներն էին տեղի ունենում, թագաւորը իր երազում տեսաւ երեք անգամ սուրբ մարգարէին, որ նբան աչքերը սևեռած նայելով բացազանչեց, «Աբբաս՝ իմ սիրելի բարեկամը պաշտպանի՛ր»։ Երրորդ գիշեր թագաւորը քաջութիւն ունեցաւ և առայ մարգարէին, «Եւ ո՞վ է քո բարեկամը», պատասխանն եկաւ, «Նա մի խեղճ գիւղացի է Աբգոյ Բերիմ անունով, որն իր չքանութիւնից մէկ հինգերորդը տուեց Մաշադի շիրմին ու հիմայ, որովհետեւ նա գտել է թագաւորի գանձը, նրան կապկապել են ու բերում են

այս քաղաքը նրան նեղացնելու»։ Թագաւորը Աբգոյին ընդառաջ գնաց երեք օրուայ ճանապարհ։ Առանց, առանց եկան հարիւր ձիաւորներ, յետոյ խեղճ Աբգոյը նստած մի ուղտի վրայ իր սլինդ կապկապած բազուկներով, ուղտի յետևից արտաոտելով քայլում էին երեխաներն ու իրենց մայրը։ Յետոյ եկան հետևակ զինուորներ պահպանելով գանձը։ Թագաւորը չոքեցրեց ուղտին և իսկ իր ձեռքով արձակեց դաժան կապանքները։ Աբգոյը, որի աչքերից հոսած արտասոււնքները՝ երեսներից վայր էին թափւում, չոքեց թագաւորի առաջ ու թախանձեց իր սիրելիների համար ասելով, «Եթէ դուք ինձ գերում էք, գոնէ թողէք այս անմեղներին ազատ»։

Թագաւորն այնպէս յուզուեց, որ վերցնելով Աբգոյին գետնից ասաց, «Ես գալիս եմ Զեզ մեծարելու և ո՛չ թէ սպանելու. երբ դուք հանգստանաք, կարող էք վերադառնալ Զեր սեփական նահանգը, ոչ որպէս կալանաւոր այլ որպէս այնտեղի նահանգապետ», ու ժպտելով թագաւորը՝ աւելացրեց, «Արդէն պատրաստ է մետաքսեայ շրջազգեստը Զիբայի համար. ձին ու թուրը Եուսուֆիդ ու հնդկական թաշկինակն ու ոսկեղէն հողաթափները Ֆաթիմայիդ համար մոռացուած

չեն»։ Որովհետեւ թագաւորը կարգացել էր ոստիկանապետի զեկուցումի մէջ բոլոր մասն-
րամասնութիւնները Աբգոյի խնդրի մասին,
ուստի այնպէս եղաւ որ Աբգոյի ողորմութիւնն
ու նուէրը շիրմին՝ յետ վերադարձաւ ոչ թէ
հարիւրապատիկ, այլ թէ աւելի քան իր դա-
տարկագոյն երազներով էր տեսել։ Եւ շիրի-
մը՝ և աղքատները սրանով մեծապէս օգտուե-
ցան։

ԹԱԳԱՒՈՐՆ ՈՒ ԶԿՆՈՐՍԸ

Ժամանակով եփրատ Տիգրիս մեծ գետե-
րով, ուռգուած երկրներէ վրայ իշխում էր մի
թագաւոր, որ չափազանց մոլի էր ձկան։ Մի
օր մինչ իր ամուսին Շիրինի հետ նստել էր
թագաւորական պարտէզում, որ Տիգրիս պատ-
ռական գետի եզերքն ի վայր տարածուած էր,
այն կէտը՝ ուր գետի վրայ նաւակներով մի հը-
րաշալի կամուրջ է քաշուած, նա տեսաւ մի
ինչ որ նաւակ ջրի երեսին սահելիս, որի մէջ
նստել էր մի ձկնորս ունենալով մի մեծ ձուկ։
Զկնորսը նկատելով, որ թագաւորն իրեն է նա-
յում և իմանալով որ թագաւորն ինչքան շատ
է սիրում մասնաւորապէս այս տեսակ ձուկ, ձրկ-
նորսը ցոյց տալիւ համար իր հնազանդութիւ-
նը ճարպիկօրէն նաւակը բերելով եզերք, եկաւ
թագաւորի առաջ ու խնդրեց եթէ կըհաճե-
նար ընդունել դրան։ Թագաւորը մեծապէս
ուրախացաւ, հրամայեց որ մի մեծ գումար
փող տրուի ձկնորսին։ Նախքան ձկնորսի հե-
ռանալը թագաւորի մօտից, թագուհին դառ-
նալով դէպի թագաւորն՝ ասաց, «դու մի յի-
մար բան արիր»։ Թագաւորը շատ ապշեց ու
հարցրեց թէ ինչպէս։ Նա պատասխանեց,

«տուածդ այնքան մեծ վարձատրութեան լուրը մի փոքրիկ ընծայի համար կը տարածուի քաղաքում և այդ կը ճանաչուի որպէս ձկնորսի նուէր: Իւրաքանչիւր ձկնորս որ բռնում է մի մեծ ձուկ կը բերի պալատը և եթէ այս կերպ չվարձատրուի, դուրս կերթայ դժգոհ ու մտքումը իր ընկերների շրջանում կը չարխօսի:

Թագաւորը պատասխանեց, «Շիրին, աչքիս լոյս, դու ճշմարտութեամբ ես խօսում: Բայց դու միթէ չես հասկանում թէ որքան ստորութիւն է թագաւորի համար եթէ յետ ստանար իր նուէրը»: Ապա նկատելով, որ թագուհին սիրայօժար էր առարկել խնդրին, նա սաստիկ զայրացաւ և ասաց լինդիլը փակուած է: Բայց այդ օրում՝ քիչ լետոյ, երբ աւելի լաւ էր տրամադրուած, թագուհին կրկին մօտեցաւ նրան և ասաց, որ եթէ այդ էր իր միակ պատճառը՝ նուէրը լետ չստանալու, ինքը կը կարգադրէր այդ — այն էլ այս կերպով: «Ինչքան պէտք է կոչէք ձկնորսին» ասաց նա, «ու կհարցնէք նրանից՝ ոյս ձուկը է՞ք է, թէ որձ, եթէ նա ասի որձ՝ ասպա դու նրան կտես, որ ինքդ է՞ք ձուկ եիր ուզում, բայց եթէ նա ասի է՞ք՝ քո պատասխանը կըլինի, որ ինքդ ուզում էիր որձը:

Այս կերպով մեր սեփականութիւնը ձեռք կը բերուի մի բաւարար եղանակաւ: Թագաւորն ուրախացաւ այս հեշտ միջոցի վրայ՝ դժուարութիւնից դուրս գալու համար, հրամայեց՝ ձկնորսին բերել իր առաջ: Երբ ձկնորսը, որ էր մի ամենաուշիմ մարդ, կանգնեց թագաւորի առաջ, թագաւորն ասաց նրան «ո՞վ ձկնորս, ասա ինձ, այս ձուկը ո՞րձ է թէ է՞ք»: Ձկնորսը վեր նայելով պատասխանեց, «ձկնե՛րը ո՛չ որձ են և ո՛չ էլ է՞ք», որի խելօք պատասխանի վրայ թագաւորը ժպտեց և թագուհուն աւելի զայրացնելու համար, հրամայեց թագաւորական գանձապահին տալ ձկնորսին փողի մի յաւելուածական գումար ևս: Զգուշութեամբ դնելով փողերը իր կաշեայ քսակի մէջ, ձկնորսը շնորհակալութիւն յայտնեց թագաւորին, թեև քսակն ու ըշտապեց հեռանալ, բայց ոչ այնքան արագ, որովհետև ինքը տեսաւ որ իր զրամներից մէկն ընկաւ: Գետնի վրայ դնելով քսակը, ծառից, վերցրեց զրամը և կրկին գնաց իր ճանապարհը: Այս բոլոր ժամանակը, թագաւորն ու թագուհին դիտում էին իր ամեն մի գործողութիւնը: Շիրինը լետոյ յաղթականօրէն բացառանջեց շնալիր, ինչ մի ժլատն է, տեսնակապէս նա զած գրեց իր քսակը մի միայն

մի դրամ վերցնելու համար, որովհետև այն միտքն է նեղացնում նրան, որ կարող է ընկնել թագաւորի ծառաներից մէկի ձեռքը կամ մի քանի աղքատների, որոնք դրան մեծ կաշք ուտով էին, որով հաց կը գտնէին ու թագաւորին երկար կեանք կը մաղթէին: Թագաւորն զգալով այս բացատրութեան շիտակութիւնը՝ կարողացաւ միայն պատասխանել, «կրկին դու ճշմարիտ ես խօսում»: Մի անգամ ևս ձկնորսը բերուեց նրա առաջ: Երբ նա թագաւորի մօտ էր, թագաւորը խօսեց դառնապէս, կոչելով նրան ժլատ և խստասիրտ ու ասաց, «գու մի մարդ ես, թէ՛ դա՛ն: Թէպէտև ինչքան կարելի էր արի քեզ առանց աշխատանքի հարստանալու՝ այնուամենայնիւ ժլատութեան ոգին որ քո մէջն է չէր թողատրոււմ քեզ մինչև անգամ մի փոքրիկ դրամ թողնել ուրիշների համար»: Եւ թագաւորը հրամայեց նրան դուրս գնալ և ալլևս իր երեսը ցոյց չտալ քաղաքում: Բայց ձկնորսն ընկաւ իր ծնկներին և լաց եղաւ, «Լսի՛ր ինձ ով թագաւոր, աղքատների պաշտպան, թո՛ղ Աստուած երկար կեանք պարգևի թագաւորին: Ծառադ վերցրեց դրամը ո՛չ թէ նրա արժէքի համար, այլ որովհետև դրամի մի կողմ կրում էր Աստծու անունը ու միւսը

Թագաւորիդ կերպարանք: Քո ծառադ վախեցաւ որ մի գուցէ որևէ մէկը դրամը չտեսնելով կը կոխտէր տղմի մէջ ու այս կերպով կ'աղտեղէր թէ Աստուծոյ անունը և թէ թագաւորի դէմքը: Թո՛ղ թագաւորը դատի եթէ այսպէս անելով արժանացած եմ մեղադրանքի: Թագաւորը անչափ ուրախացաւ այս պատասխանի վրայ և էլի տուեց նրան մի մեծ գումար փող: Իսկ թագուհու զայրոյթը անցաւ ու նա զթուրթեամբ նայեց ձրկնորսի վրայ, որը մեկնեցաւ բեռնաւորուած իր քսակով:

306

0003004

2013

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0004044

